

УДК [811(07)+378](430)

Катерина Кравченко,
аспірант

Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини

ОСОБЛИВОСТІ ЗМІСТУ ТА КОНТРОЛЮ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ НІМЕЧЧИНИ

У статті розглядається структура навчального плану німецьких ВНЗ, пропорції академічної підготовки майбутніх учителів іноземної мови, зміст предметів психолого-педагогічного, суспільно-політичного та загальнокультурного циклу, особливості поточного, підсумкового контролю знань, процедура складання Першого державного іспиту.

Ключові слова: навчальний план, базові та вибіркові навчальні дисципліни, завдання курсу.

В статье рассматривается структура учебного плана немецких вузов, пропорции академической подготовки будущих учителей иностранного языка, содержание предметов психолого-педагогического, общественно-политического и общекультурного цикла, особенности текущего, итогового контроля знаний, процедура сдачи Первого государственного экзамена.

Ключевые слова: учебный план, базовые и выборочные учебные дисциплины, задачи курса.

In the article the structure of the curriculum of German universities, the proportion of academic preparation of future foreign languages teachers, content of psycho-pedagogical, social, political subjects, peculiarities of current, final control of knowledge, the procedure of the First State Exam are shown.

Key words: curriculum, basic and selected subjects, the tasks of a course.

Розвиток кожної держави в національному та світовому контекстах значною мірою залежить від освіченості її громадян. Процес всебічної соціально-економічної трансформації, що відбувається в Україні протягом останнього десятиліття, вимагає реформування всіх системних елементів освіти. Це стосується передусім вищої педагогічної освіти, оскільки саме вона покликана забезпечити суспільство висококваліфікованими вчителями.

Успішному реформуванню системи підготовки педагогічних кадрів сприятиме врахування результатів порівняльної професійної педагогіки, яка з'ясовує переваги й особливості підготовки фахівців у різних державах

та виявляє можливості доцільного застосування в Україні інноваційної практики педагогічної освіти розвинених країн.

Німецька система підготовки педагогічних кадрів має бездоганну міжнародну репутацію, її навчальні заклади традиційно активні на світовому ринку освіти. Вивчення цього досвіду відкриває можливості для наукового прогнозування ймовірних напрямів розвитку педагогічної освіти в Україні в умовах її адаптації до вимог загальноєвропейського освітнього простору.

Різні аспекти німецької моделі підготовки педагогічних кадрів досліджували І. Гуревич, В. Кравець, Т. Мойсеєнко, Л. Пуховська [5], С. Титович та ін. Аналіз процесу становлення та розвитку системи підготовки педагогічних кадрів у Німеччині здійснено в дисертаційному дослідженні В. Гаманюк [3]. Дидактичні основи професійної підготовки майбутніх учителів у ФРН проаналізовано в науковій праці Н. Козак [4]. Особливості системи підвищення кваліфікації педагогічних працівників Німеччини розглянуто в дисертаційному дослідженні Т. Вакуленко. Білоруські педагоги В. І. Андреев, В. А. Степанов займалися поміж інших і такими питаннями як реформування системи освіти в посткомуністичних державах Європи, а також історією підготовки вчителів в Тюрингії. Російський дослідник Н. І. Борисов здійснив критичний аналіз комунікативної теорії навчання та виховання у педагогіці ФРН. Його співвітчизники В. Боровик, Г. Беликов, С. Калашников. порівняли освітні стандарти Росії та Німеччини. Російські фахівці в галузі порівняльної педагогіки Б. Л. Вульфсон, Н. М. Воскресенська, З. А. Малькова займалися дослідженням реформування освіти в сучасному світі і зокрема в Німеччині [2].

Метою статті є висвітлення змісту та особливостей контролю підготовки майбутніх учителів іноземної мови в системі вищої освіти Німеччини.

Німецькі університети традиційно мають досить широкі повноваження в організації навчального процесу. Це дозволяє їм обирати концепцію побудови курсів навчання, визначати і формувати навчальні плани та програми. За своєю структурою навчальний план – це документ, який визначає перелік та обсяг базових (фундаментальних) та вибіркового навчальних дисциплін, послідовність їх вивчення, конкретні форми проведення занять, графік навчального процесу, форми контролю. Обліковими одиницями навчального плану є академічна година, навчальний тиждень, семестр, навчальний рік. Навчання в університеті на посаду вчителя, виходячи з пропорції 1:2:1, охоплює: вивчення дисциплін психолого-педагогічного циклу; поглиблене вивчення основної спеціальності; вивчення додаткового предмета (загальноосвітній предмет / додаткова спеціальність).

Академічна підготовка у ВНЗ також включає вивчення суспільствознавчих наук, дидактик спеціальності та додаткового предмета,

педагогічну і виробничу практику.

На теоретичну психолого-педагогічну підготовку студентів у більшості університетах федеральних земель відведено близько 1/5 частини навчального часу, тобто, орієнтовно 30–40 годин.

Заняття з загальної педагогіки покликані передати студентам знання з педагогічної антропології, зокрема, відомості про антропологічні й соціокультурологічні передумови виховання; знання основ теорії виховної діяльності, цілей педагогічної діяльності у контексті освітніх цілей Конституцій кожної федеральної землі; знання з історії педагогіки.

Вивчаючи шкільну педагогіку та загальну дидактику, майбутні вчителі знайомляться з суттю і функціями школи, історією її розвитку, видами шкіл і шкільних організацій; зі змістом, основними положеннями, концепціями, методами, засобами і технічними прийомами навчання; теорією та принципами створення навчальних програм.

Загальна психологія розглядається як методологічний курс, який задовольняє потреби студентів у спеціальному категоріальному апараті для більш глибокого розуміння процесів, що вивчаються, та описів, які вже є в педагогічній практиці.

Психологія розвитку – інтегрований курс, який поєднує вивчення теоретично-психологічних концепцій розвитку дитини та експериментально-психологічних досліджень людського онтогенезу в контексті культури. Завдання курсу – ознайомити студентів із особливостями розвитку, характеру, інтересів, соціальної поведінки дитини.

Під час занять з курсу «Психологія навчання» студенти розглядають таку тематику: теорії обдарованості та психології навчання; істотні ознаки навчання, його психологічні аспекти та підвищення ефективності; мотивація навчання; психологічні аспекти поєднання навчання, розвитку здібностей і формування переконань.

Характерною ознакою курсу «Прикладна психологія» є його чітка практична орієнтація. До нього входять практикум з психологічної діагностики, психокорекції, психотехнічного конструювання. Поряд з галуззю власне педагогічно-прикладного характеру в курсі передбачено також методи соціально-психологічних технік та патопсихології.

Отже, психолого-педагогічна підготовка майбутніх учителів здійснюється на основі діяльнісного підходу. Особлива увага при цьому приділяється формуванню засобів самовизначення, самоконструювання та самовдосконалення особистості педагога, що відповідає принципу гуманізації педагогічної освіти.

Результати вивчення та порівняльного аналізу навчальних планів і програм провідних університетів Німеччини допомогли з'ясувати, що особливістю змісту підготовки вчителів є інтеграція в психолого-педагогічну підготовку суспільно-політичних та загальнокультурних дисциплін. На вивчення цих дисциплін відведено 18–20 годин

(щонайменше по 4 години на кожну).

Навчальні заходи з політології охоплюють таку тематику: основні поняття політичної думки та політичної освіти, освітньо-політичні концепції сучасності та їх вплив на державу, суспільство та економіку, політичні аспекти школи і системи освіти, політичний устрій вільної демократичної правової держави; основи конституційного ладу.

Тематика курсу «Соціологія» включає такі розділи: вступ до соціології освіти та виховання з особливим урахуванням фактора сім'ї та школи, поняття соціалізації та її значення на різних вікових етапах, школа як соціальна формація та організаційна система.

Навчальний предмет «Народознавство» знайомить студентів з фольклористикою, враховуючи культурну своєрідність федеральних земель, з історичною та сучасною культурою народу.

У німецьких університетах функціонує послідовна модель навчальної програми, яка передбачає вивчення майбутніми викладачами професійної школи загальних, прикладних, педагогічних дисциплін на першому етапі навчання (перша фаза навчання), а навчальну практику та оволодіння змістом частини предметів психолого-педагогічного циклу – на другому, заключному етапі (друга фаза навчання – педагогічне стажування).

Контрольні заходи результатів навчання майбутніх учителів професійної школи близький до наших і включають поточний контроль, що здійснюється під час проведення практичних і семінарських занять та підсумковий контроль, який проводиться у формі заліків та іспитів. Кількість заліків, що мають скласти студенти до державного іспиту, постійна. Іспиту відведено останнє підсумкове місце, їх лише два: перший – проміжний, після закінчення четвертого семестру; другий – державний.

В усіх федеральних землях Німеччини навчання в університетах для зайняття посади вчителя закінчується складанням науково-теоретичного іспиту (Першого державного іспиту) після восьмого семестру, а в окремих суб'єктах федерації – після десятого. Зміст, строки, порядок проведення іспитів, спеціальності та їх комбінації визначають Міністерства культури та освіти кожної федеральної землі.

Для допуску до Першого державного іспиту в усіх суб'єктах федерації студенти зобов'язані: успішно навчатися у ВНЗ протягом 8–10 семестрів; скласти проміжний іспит; пройти педагогічну практику в школі; брати участь у передбачених навчальним планом лекціях, практичних заняттях, семінарах, практикумах; виконати допускну (письмову домашню) роботу [2].

Із загальних дисциплін (філософія, педагогічна психологія) в деяких землях складають заліки, в інших же вони є елементом основного іспиту.

У результаті нашого дослідження виявлено, що Перший державний іспит має кілька етапів та охоплює написання наукової домашньої роботи,

письмову, усну й передбачену для окремих дисциплін практичну частину.

На першому етапі майбутній учитель виконує наукову домашню роботу з основної спеціальності або педагогіки, яку згодом захищає під час складання усного іспиту. Тему роботи претендент обирає не пізніше, як за рік до подання заяви на пропозицію одного з обраних ним викладачів університету. Підготовка письмової домашньої роботи триває, як правило, шість місяців. У науковій роботі майбутній учитель повинен засвідчити, що він готовий до самостійної наукової праці. Робота оцінюється екзаменатором, який запропонував студентові тему, у формі відзиву, в якому чітко вказуються на її позитивні та негативні сторони.

За результатами письмового, усного, практичного (якщо передбачено) іспитів встановлюється оцінка з певного предмета. Загальна ж оцінка виводиться за результатами екзаменів з педагогіки, основної спеціальності, додаткового предмета та домашньої письмової роботи. Перший державний іспит визначає наукову придатність студента до викладання певної дисципліни і є своєрідною перепусткою до прийому на педагогічне стажування.

У Німеччині функціонує послідовна модель навчальної програми підготовки вчителів. Німецькі університети будують навчальні плани за блоково-модульним принципом, що дозволяє досягти значної гнучкості та варіативності навчання; адекватно реагувати на досягнення науки і техніки, змінюючи зміст модуля або сам модуль.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вакуленко Т. И. Становление и развитие системы повышения квалификации учителей Германии : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Т. И. Вакуленко. – К., 1995. – 186 с.
2. Вульфсон Б. Л. Сравнительная педагогика / Б. Л. Вульфсон, З. А. Малькова. – М. : Издательство «Институт практической психологии»; Воронеж : НПО «МОДЭК», 1996. – 296 с.
3. Гаманюк В. А. Система підготовки педагогічних кадрів та підвищення їх кваліфікації у Німеччині : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / В. А. Гаманюк. – К., 1995. – 221 с.
4. Козак Н. В. Дидактичні основи професійної підготовки майбутніх учителів у ФРН (друга половина XVIII – кінець XX ст.) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. / Н. В. Козак. – Тернопіль, 2000. – 211 с.
5. Пуховська Л. П. Професійна підготовка вчителів в Західній Європі: спільність і розбіжності / Л. П. Пуховська. – К. : Вища школа, 1997. – 180 с.